Ungdomskulturer, stil og "partydop"

Ved Viggo Vestel

I løpet av 90-tallet var det særlig to store ungdomskulturelle tradisjoner som ble populære hos større ungdomsgrupper på våre breddegrader, i form av "hip hop" og "house/techno". I tillegg til å springe ut fra bestemte musikkformer, omgir begge seg med en større stilpakke – der klær, verdier, holdninger og også rusmidler inngår, og som for noen danner grunnlag for en hel livsstil. Etter oppdrag fra Rusmiddeldirektoratet ble prosjektet "Partydop og ungdomskultur" satt i gang for å undersøke de illegale rusmidlenes rolle i noen av dagens ungdomskulturer. Basert på intervjuer med nøkkelpersoner i aktuelle miljøer, deltagende observasjon og en rekke supplerende kilder, i tillegg til en gjennomgang av relevante spørreundersøkelser, har forskerne forsøkt å skissere viktige tendenser med hensyn til stoffbruk blant dagens unge.

Partydop - mer enn ecstasy

I kjølvannet av de ungdomskulturelle strømningene forankret i musikkformer som house&techno, og som nådde stadig større ungdomsgrupper i løpet av 90-tallet, brukes ofte uttrykket "partydop" som betegnelse på rusmidlene som her var populære. Dette gjaldt særlig ecstasy, som lenge var housekulturens mest kjente rusmiddel. I den internasjonale forskningslitteraturen brukes gjerne begrepet "recreational drug use", som altså presiserer at dette er bruk av rusmidler i rekreasjonsøyemed (Riley 2001). Det er i denne betydningen vi her benytter betegnelsen "party-dop". Med dette mener vi nærmere bestemt all bruk av illegale rusmidler i sosiale samvær hvor rusmidlet i seg selv ikke er hovedhensikten. Begrepet omfatter dermed ikke bare bruk av ecstasy, GHB (gamma y-hydroksybutyrat, inntas flytende) og ketamin, men også bruk av hasj, amfetamin, LSD, kokain, heroin og andre illegale (og legale) rusmidler. Det er heller ikke avgrenset til rusmiddelbruk i tilknytning til spesifikke "scener", som de såkalte "rave-parties", dvs. de store festene som ble arrangert i house&techno-tradisjonen o.l. (selv om dette ofte er en framtreddende kontekst), men omfatter bruk i alle typer av sosialt samvær eller med en slik kulturell forankring.

Hip hop og housekulturen: kulturelle rammer for eksperimentering med partydop

Den såkalte "house"-musikken, som oppstod blant svarte discjockeyer i Chicago og New York, ble på midten av 80-tallet også sterkt assosiert med "techno"-musikken fra tilsvarende miljøer i Detroit. På 80-tallets andre halvdel når disse musikkformene fram til Europa, og blir bestanddelene i en meget rasktvoksende ungdomskultur (se f.eks. Grimshei 2001,

Reynolds 1998, Vestel m. fl. 1997). I disse miljøenes kjølvann ble et nytt narkotisk rusmiddel, i form av MDMA, også omtalt som ecstasy, introdusert i den større ungdomsoffentligheten. I moderate doser stimulerer stoffet vanligvis til å innta en nærmest barnlig og positivt ladet interesse for omgivelsene, evne til fysisk utholdenhet, og behov for vennlig kroppskontakt. I tråd med dette har ecstasy blitt omtalt som et "kjærlighetsdop", noe som i massemedias versjoner feilaktig er blitt til "sexdop", skrevet i fete typer. I større doser dannes hallusinasjoner og gir liknende virkninger som LSD. Men også andre stoffer selges som ecstasy, og kan i mange tilfeller ha atskillig mer dramatiske virkninger.

Det finnes også miljøer som preges av mer eksplisitt dyrking av LSD, og av hallusinogener generelt. Blant noen av rusmiddelbrukerne i housemiljøene finner vi og-

så eksplisitte referanser til østlig filosofi, interesse for tidligere perioders LSD-influerte psykedeliske musikk, syn på stoff som en mulig vei til dype eksistensielle erfaringer o.l., ikke ulikt måten dette stoffet ble omtalt på innen ungdomskulturer på 60- og 70-tallet.

Uansett hvordan denne koblingen mellom housekultur og ecstasybruk faktisk har skjedd, er den uten tvil blitt forsterket gjennom mediaoppslag. Informanter hevder at de nye ungdomsgruppene som nå tiltrekkes av housearrangementene, nærmest forventer at ecstasy skal tilbys og brukes. For mange vil også ecstasybruk over lengre tid kunne medføre betydelige psykiske problemer i form av depresjon, lavt selvbilde og en følelse av at verden ikke lenger har mening.

"Hip hop" oppstod i New Yorks flerkulturelle gettostrøk på slutten av 70-tallet, og representerte opprinnelig en ungdomskultur som på mange måter ønsket å ta opp og motvirke sosiale problemer i disse områdene, i form av bandekriger, vold, kriminalitet og narkotikabruk (se f.eks. George 1998, Ogg & Upshall 1999, Vestel m. fl. 1997). Dette skulle motvirkes gjennom bl.a. arrangementen av såkalte "battles", der de ulike grupperingene skulle konkurrere med hverandre gjennom dans, grafitti, rap-sang m.m. Hip hop'ens grunnlegger, et tidligere gjengmedlem som tok artistnavnet "Afrika Baambaata", tilskrives mye av æren for å samle flere aktiviteter i den kulturen som etter hvert fikk betegnelsen "hip hop". I Hip hop'ens tidlige historie var det sterke føringer mot bruk av rusmidler, som til dels ble sett på som en av det hvite Amerikas måter å holde nede afroamerikanere og andre i de flerkulturelle miljøene i storbyenes indre områder. Disse oppfatningene ble etter hvert mer utvannet i opphavsområdene,

mens de ble videreført noe lenger i Norge. Det ble likevel snart klart at hasj og marihuana var relativt vanlig, også blant hip hop'ere i Statene, noe som ikke unngikk å påvirke de norske miljøene.

Rundt 1990 oppstod den såkalte gangsta-rap'en i Los Angeles, som kjenetegnes ved en sterk romantisering av gjenglivet, en viss voldsromantikk og opptattheten av rask fortjeneste ved tvilsomme metoder, deriblant narkotikahandel. I motsetning til den tidligere hip hop'ens budskap har man med gangsta-rap gjennomgått en endring, der en rekke ting som tidligere ble tatt avstand fra, nå sees som akseptable. Gjennom gangsta-rap ble hip hop igjen en del av en motebølge som stadig har stor popularitet. Pr. i dag er det vel hip hop-artisten "Eminem" de fleste kjenner til, og som har oppnådd en enorm popularitet på kort tid. Eminems band, D12 (som står for "The Dirty Dozen"), og som opptrådte i Oslo i august 2001, har i skrivende stund en stor kommersiell suksess med låta som i versjonen tillatt vist på MTV bærer tittelen "Purple hills". Det er imidlertid en kjent sak at teksten egentlig omhandler "blue and yellow purple pills" - som den lyder, og som nærmere bestemt handler om ecstasy-piller. Sett i sammenheng med andre kvalitative data (intervjuer, observasjoner m.m.) antyder dette at et stoff som tidligere nærmest har vært et "merke" for en helt annen ungdomskultur, house, nå er blitt tatt opp av hip hop. Her er det imidlertid viktig å understreke at dette ikke nødvendigvis innebærer at slik stoffbruk vil bli tatt opp som en del av hip hop'ens symbolske repertoar. Likevel, særlig når store artister som Eminem, blåser dette opp i spektakulære former, er en slik mulighet til stede.

Den nye undersøkelsen viser at ungdom med tilhørighet til house&techno-kulturen og hip hop i større grad har erfaring med partydop, mens snowboard- og basketkulturene (som undersøkelsen også dekker) i betydelig mindre grad synes å danne kulturelle rammer for partydop. Her er det imidlertid viktig å understreke at på tross av at tilknytningene til stoff har vært relativt sterk innenfor særlig de to første tradisjonene, har det store flertallet av ungdom som assosierer seg med disse kulturene aldri prøvd stoff.

På 1990-tallet har ungdoms bruk av alle illegale stoffer økt betydelig

Partydop er, som fenomen, relativt ungt og lite beskrevet i forskningslitteraturen i Norge. Men ungdoms bruk av illegale rusmidler har vært gjenstand for systematiske studier i Norge i flere tiår. Større kvantitative undersøkelser viser at den eksperimentelle rusmiddelbruken generelt er ganske jevnt fordelt med hensyn til kjønn og sosial bakgrunn. Den er mer vanlig i Oslo og større byer, og mer vanlig blant ungdom med andre atferdsproblemer. Ungdom som befinner seg mye i et bysentrum og ungdom som er orientert mot bestemte ungdomskulturer og musikkformer, har også i større grad erfaring med illegale rusmidler. Statens institutt for rusmiddelforskning (tidligere Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning) har siden 1968 foretatt årlige spørreundersøkelser om Osoulungdoms bruk av rusmidler. I 1986, og deretter årlig fra og med 1990 er det gjort tilsvarende undersøkelser med utvalg av ungdom i aldersgruppen 15–20 år fra hele Norge. Tall fra disse undersøkelsene viser at andelen av ungdom som oppgir å ha brukt ulike illegale rusmidler, har vist en stigende tendens gjennom 1990-tallet (Rossow & Skretting 2001; tabell 1).

Tabell 1. Andel av utvalg 15–20-åringer som har svart at de noen gang har forsøkt ulike illegale rusmidler, etter år. Prosent.

Tabell 1	-86	-90	-91	-92	-93	-94	-95	-96	-97	-98	-99	-00
Hasj	7,8		8,3	9,0	8,6	8,7	9,9	12,3	13,4	18,0	17,8	19,0
Amfetamin	1,0		0,9	1,0	1,2	1,1	1,5	2,2	2,5	3,4	4,1	3,9
Ecstasy	-		-	-	-	0,3	0,9	1,7	1,8	2,5	2,4	3,0
LSD	0,5		-	-	-	0,4	0,3	0,8	0,9	1,7	1,6	1,8
Kokain	-		0,3	0,3	0,2	0,2	0,4	0,5	0,9	1,4	2,1	2,5
Heroin	0,5		0,5	0,9	0,8	0,6	0,8	0,6	0,7	0,1	0,5	-

Vi ser av denne tabellen at andelen som har erfaring med illegale rusmidler, har vært økende for alle typer rusmidler (se også figur 1 øverst neste spalte.)

Figur 1. Prosent av 15–20-åringer som noen gang har brukt ulike narkotiske stoff etter år (fra Rossow & Skretting 2001.)

Tallene for bruk av LSD, kokain og heroin blir basert på relativt få observasjoner, og vi skal ikke trekke andre slutninger fra disse enn at de synes å vise den samme trenden som vi ser for hasj, amfetamin og ecstasy. Det er viktig å understreke at erfaring med narkotika i all hovedsak ser ut til å dreie seg om eksperimentell bruk

eksperimentelle bruken av illegale rusmidler følger også ikke bare de kjente trendene for bruk av legale rusmidler (alkohol og piller) blant ungdom, men og trendene for det tunge misbruket, som alle viser en klar økning i omfang gjennom 1990-tallet. Innenfor flere ungdomskulturer ser det også ut til å være en tendens til at rusmidler som lenge har vært knyttet til en bestemt ungdomskulturell tradisjon, nå er i ferd med å bli tatt opp også i andre miljøer, og dermed i noen grad bli løsrevet fra den opprinnelige kulturelle sammenhengen. Samtidig som de store housepartyene er fulle av ungdom i litt yngre aldersgrupper som tiltrekkes av de mer populære og kommersielle variantene av house – og hvor ecstasy stadig forventes å være til stede – deltar ikke lenger de mer eksklusive elitene som tidligere var spydspisser i subkulturen. Her er tendensen snarere at DJene og danserne ikke deltar på annen måte enn som artister som viser seg fram. Kultureliten er deltakere andre steder. Det antydes med andre ord at kommersialiseringen ser ut til å være i ferd med å bringe nye rusmidler ut til større ungdomsgrupper, ikke ulikt hva som skjedde med hasj og marihuana, fra 60-tallet og fram til dagens brukmønstre. Dette skjer imidlertid i samspill med større samfunnsmessige prosesser der ulike former for liberalisering, motstand mot begrensning av den enkeltes frihet, jakten på nytelse og det personlige "kicket", og kravet om i større grad å skape sin egen identitet, må sees som vesentlige bestanddeler av det sosio-psykologiske klimaet denne bruken av nye rusmidler foregår i.

Partydop på byen

I tillegg til at storbyungdom oftere stifter bekjentskap med partydop enn annen ungdom, ser det også ut til at ungdom og unge voksne trekker inn til storbyene, (og kanskje særlig Oslo?) f.eks. i forbindelse med større dansearrangementer (Hyperstate, Valhall etc.). Det er likevel trolig at mye partydopbruk foregår i mer private sammenhenger, i private hjem eller på lukkede arrangementer. Dette er foreløpig lite kartlagt. Det samme gjelder partydopbruken i miljøer av voksne deltakere. Det finnes her sterke indikasjoner på eksistensen av middelklassemiljøer der cannabis brukes hyppig, samt miljøer hvor det etter hvert finnes mer eller mindre åpenlys

bruk av kokain i urbane utelivskontekster. Indikasjoner på miljøer av vellykkede middelaldrende i godt betalte yrker hvor kokainbruken er høy, antyder at også bruk av illegale stoffer som rekreasjon ikke lenger er avgrensbart som et ungdomsfenomen. Dette er selvsagt et viktig felt for fremtidig forskning.

Den rene ecstasybruker finnes ikke

Rekreasjonsbruk av rusmidler er neppe utslag av en rendyrket lidenskap for ett enkelt rusmiddel, men snarere en blanding av en rekke stoffer. Om ikke på samme kveld, så i hvert fall over noe tid. De rene ecstasybrukerne finnes knapt, eller de forblir det i så fall ikke særlig lenge.

Det tradisjonelle bildet av inngangen til en rusmiddelkarriere er debuten med hasjrøyking, som så etter hvert går over i eksperimentering med andre og hardere stoffer, hvorav amfetamin og/eller ecstasy for tiden er særlig aktuelt. Kvalitative data gir enkelte indikasjoner på at dette kan være i ferd med å endres. Det er mulig at vi nå er vitne til at nye karrieremønstre trer fram, hvor selve innfallsporten til det illegale rusmiddelbruket er ecstasy eller amfetamin, selv om de kvantitative undersøkelsene ikke bekrefter denne tendensen pr. i dag.

Ecstasy som stil

Tradisjonelt har man ofte sett ungdoms narkotikabruk som en respons på en belastet bakgrunn, psykososiale problemer eller liknende. Bruk av partydop er derimot trolig i stor grad en respons på en subkulturell orientering, hvor rusmiddelbruken inngår som en del av en "stilpakke". En slik antakelse passer med den registrerte tendensen til en *alminneliggjøring* av det illegale rusmiddelbruket og spredning av bruken utover i grupper av "vanlig" og ressursterk ungdom. Tatt i betraktning den risikoen unge brukere utsetter seg for ved å bruke bl.a. psykoaktive stoffer som for eksempel ecstasy, er dette en utvikling som kan få betydelige følger for mange ungdommers mentale helse. Når følelsen

av identitet og lykke i for stor grad knyttes til en rus skapt av et såpass kraftig stoff som ecstasy, møter mange ofte veggen når de så skal prøve å vende tilbake til en tilværelse uten rus. Selvmordsproblematikk kan da også være en av reaksjonene på denne situasjonen.

Dødsfall som settes i forbindelse med bruk av særlig ecstasy, og GHB (som i store doser kan forårsake kvelning), har forekommet (Reynolds 1998). Kurt Cobain, vokalist i det populære "grunge"-bandet Nirvana, tok sitt liv ved å injisere en tredobbel dødelig dose heroin i årene (Rakvaag 2001). Dette understreker rusmidlenes rolle både under livskriser, og i risikoen som faktisk er til stede også ved eksperimentelt bruk (se også Rossow & Lauritzen 2001, samt Rossows artikkel i dette nummeret av Suicidologi).

(Lesere som er interessert i Rapporten "Partydop og Ungdomskultur", skrevet av Geir Moshuus, Ingeborg Rossow og Viggo Vestel, kan henvende seg til Rusmiddeldirektoratet.)

Referanser:

- George, Nelson. **Hip hop America**. Harmondsworth: Penguin, 1998.
- Grimshei, Christian. **Elektronisk ekstase**. Uteseksjonens skriftserie; 2000, nr. 2.
- Ogg, Alex & Upshal, David. **The hip hop years. A history of rap**. London: Channel 4 books, 1999.
- Rakvaag, Geir. **Rock and Roll Suicide**. Suicidologi 2001; (6) 2: 3-4.
- Reynolds, Simon. **Generation ecstasy**. London: Little, Brown and Company, 1998.
- Riley, S.C.E., James, C., Gregory, D., Dingle, H. & Cadger, M. **Patterns of recreational drug use at dance events in Edinburgh, Scotland**. Addiction 2001; 96: 1035-1047.
- Rossow, I. & Skretting, A. **Trends in illicit drug use in Norway**. Paper presented at ESSD conference, Venice, Oct. 2001.
- Rossow, I., Lauritzen, G. **Shattered childhood – a key issue in suicidal behavior among drug addicts?** Addiction 2001; 96: 227-240.
- Skretting, A. **Ungdom og rusmidler**. Oslo: Rusmiddeldirektoratet og Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning, 2000.
- Vestel Viggo et al. **Ungdomskulturer og narkotikabruk**. Oslo: NOVA, 1997 – temahäfte nr. 1.

Viggo Vestel er sosialantropolog og arbeider i Gruppe for ungdomsforskning på NOVA.